

A társas megismerés és a kognitív működés kapcsolata: a Lezárás Iránti Igény és a kerti ösvény mondatfeldolgozás kapcsolatának vizsgálata

Szokol Zsófia, Varga Leila, Harsányi Szabolcs Gergő

Szegedi Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet

E-mail: zsofi2311@gmail.com, leila.moon11@gmail.com

Absztrakt

Az alábbi kutatásban a WEBSTER és KRUGLANSKI (1994, 1996, 2005) által leírt lezárás iránti igény és a kerti ösvény típusú mondatok feldolgozásának összefüggéseit vizsgáltuk. A lezárási igény megfogalmazható az információfeldolgozás és ítéletalkotás mögött álló motivációként (WEBSTER & KRUGLANSKI, 1994, 1996), amelynek sürgősségi és tartóssági hatása képes befolyásolni az információfeldolgozást a szociális interakciókban. Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy van-e különbség az egyértelmű és megértésükben homályosabb mondatok feldolgozásának ideje és pontossága között, valamint feltételeztük, hogy a különböző lezárási igényű személyek eltérő módon dolgozzák fel a mondatokat. Egyetemista mintánkon (N = 50) önütemezett olvasási helyzetben, valamint a magyarra fordított Lezárási Igény Kérdőívvel (CSANÁDI, HARSÁNYI, SZABÓ, 2009) vizsgáltuk a két tényező kapcsolatát. Eredményeink alapján a kerti ösvény mondatok feldolgozása nem különbözött jelentősen az eltérő lezárási igényűek esetében. A reakcióidő- és pontosság adatok azonossága arra enged következtetni, hogy a mondatfeldolgozásra inkább a FRAZIER által kidolgozott kerti ösvény modellben meghatározott késői zárás elve van hatással (PICKERING, CLIFTON, & CROCKER, 2000). Az önütemezett olvasási helyzet és a kérdőív Többszemponúság, illetve Rend és Szervezettség alskálája között szignifikáns korrelációt találtunk. Kutatásunkban nem várt eredmény, hogy a közepes lezárási igényű kísérleti személyek az alacsony és magas lezárási igényű személyekhez viszonyítva az önütemezett olvasási helyzetre vonatkozó minden általunk vizsgált esetben egyértelműen megkülönböztethető eredményt mutattak. Ezek az eredményeink újabb empirikus kutatások alapjául szolgálhatnak.

Kulcsszavak: lezárás iránti igény, mondatfeldolgozás, kerti ösvény mondatok

A kognitív működésünk és társas természetünk alapvető tényezői között számos összefüggés található. A kognitív hajlamunk nagyban befolyásolja a kezdetleges és kidolgozatlan gondolataink egységes, szubjektív tudássá alakítását, ugyanakkor hatással van ítéleteinkre, döntéseinkre, attitűdjeinkre (KRUGLANSKI, 2005). A szociálpszichológiai kutatások az említett jelenségek mögött megbújó folyamatok vizsgálatát helyezték középpontba (FISKE & NEUBERG, 1999).

ARIE KRUGLANSKI a „laikus megismerés” elveinek és működésének tanulmányozása során figyelembe vette a kognitív rendszer és a minden tevékenységünkre hatással lévő motivációs rendszer kapcsolatát. Majd a motivált megismerés fogalmába helyezte annak meghatározását, hogy mikor, mi indítja, vagy mélyíti el és állítja le a megismerésünket, milyen erősségű és előjelű ítéleteket alkotunk, vagy mekkora magabiztossággal hozzuk meg döntéseinket (KRUGLANSKI, 2005). KRUGLANSKI az információfeldolgozás és ítéletalkotás mögött álló motivációt lezárás iránti igénynek nevezte (WEBSTER & KRUGLANSKI, 1994, 1996). A kontinuum modell alapján a lezárási igény is elhelyezhető egy kontinuumon (FISKE & NEUBERG, 1999). A tudás kialakítására és válaszkészségre való irányultság alapján a kontinuum egyik végpontja a lezárási igénye, a lezárási elkerülésének igénye pedig másik. Amennyiben a lezárási erős igénye jellemző egy személyre, akkor a már meglévő, vagy könnyen megszerezhető tudás alapján gyorsan és magabiztosan helyezkedik el egy álláspont mellett, azonban a lezárási elkerülésének igénye esetében az illető körültekintőbb, alternatív választási lehetőségeket is figyelembe vesz, megfontoltabb egy álláspont melletti elhelyezkedéskor, vagy adott esetben el nem köteleződés valósul meg (CSANÁDI, HARSÁNYI & SZABÓ, 2009).

WEBSTER és KRUGLANSKI (1994) kutatása alapján elmondható, hogy a benyomás-kialakítás mögött álló motiváció, azaz a személy lezárási iránti igénye állandóságot mutat egy egyénen belül, ez a diszpozíció azonban egyénenként és szituációnként is változó (SCHULTZ, 2007). Feltételezhető, hogy a WEBSTER és KRUGLANSKI (1994) által kidolgozott, valamint CSANÁDI és mtsai. (2009) által magyarra fordított kérdőív, vagy annak valamely alszállóján magas pontszámot elérő személyek hasonló módon alkotnak ítéletet, mint azok, akiknek valamilyen helyzeti manipuláció (időnyomás, zaj, unalmas feladat) eredményeképpen fokozódik a lezárási igényük. Ez az ítéletalkotási mód a jól átlátható környezet által biztosított kiszámítható és határozott események, jól strukturált helyzetek preferenciájával jár (WEBSTER & KRUGLANSKI, 1994; Csanádi et al., 2009). A magas lezárási igényű emberek a bizonytalanság elkerülésére törekednek és nem gyűjte-

nek több információt, amint a lezárás megtörténik (SCHULTZ, 2007). Ezzel szemben azok, akik a lezárás elkerülését igénylik, inkább eltúrik a bizonytalanságot és elkerülik, hogy egy pontosan definiált véleményben bízzanak (KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996).

Lezárás iránti igény a szociális interakciókban

A szociális interakciót igénylő információfeldolgozási folyamatokra a lezárás iránti igény két legjelentősebb hatása: a sürgősségi és a tartóssági hatás van befolyással (SCHULTZ, 2007). A sürgősségi hatás a beérkező információ gyors megragadását jelenti. Az emberek magas lezárás iránti igény esetén úgy érezhetik, hogy azonnal szükségük van a lezárásra, a további halasztás kellemetlen lenne számukra (KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996). Ezek alapján az mondható el, hogy a korai jelzőingerek a legmeghatározóbbak a fokozott lezárási igényű személyek számára, a későbbi információk csak csekélyebb hatással bírnak (KRUGLANSKI, 2005). A tartóssági hatás a lezárás állandósításának igényét jelenti, mely kétféle hajlamra szolgáltat lehetőséget: a korai tudás befagyasztására vagy a jövőbeli tudás biztosítására (KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996).

A korai információ megragadására és azonnali befagyasztására való hajlam miatt a magasabb lezárás iránti igényű személyek kevesebb információt hasznosítanak, mielőtt ítéletet alkotnak vagy meghoznak egy döntést, és kevesebb versengő hipotézist állítanak fel a rendelkezésre álló adatokból. Paradox módon biztosabbak döntéseikben, még abban az esetben is, ha kisebb megalapozottsággal hozzák is meg azokat. Ez azért lehetséges, mert a kevesebb alternatív lehetőség miatt nagyobb az erre irányuló magabiztosságuk (KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996). Ellenben azok, akik a lezárás elkerülésének igényével rendelkeznek, alaposan feldolgoznak minden információt, több hipotézist és alternatív lehetőséget vesznek figyelembe (KRUGLANSKI, 2005).

Az információfeldolgozási műveletek szociális interakcióban betöltött jelentős szerepük miatt a lezárás iránti igény a személyközi kommunikációban, az élő beszélgetésekben is befolyásoló hatással bírhat. Ugyanis a szóbeli és írásbeli kommunikáció során is lényeges, hogyan tudjuk fogadni, illetve közölni az információkat (KRUGLANSKI, 2005; KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996), mit tartunk fontosnak vagy éppen elhanyagolhatónak beszélgetőtársunk mondanivalójából, illetve, hogy mennyire értjük, vagy értetjük meg pontosan az információ valódi lényegét.

Ezek alapján felmerülhet a kérdés, hogy az élő beszéd során elhangzott, vagy írott mondatok feldolgozása és megértése kapcsolatban áll-e a személyek lezárás iránti igényének mértékével. Elképzelhető, hogy a magasabb lezárás iránti igényű személyek azáltal, hogy befagyasztják az első, beérkező információval kapcsolatos gondolataikat, vagy elköteleződnek egy korai értelmezés mellett, pontatlanul értelmezik az üzenet lényegét, vagy a helyes értelmezéshez több időre van szükségük, a kezdeti helytelen értelmezés felbontása és újbóli megértése miatt.

A kerti ösvény mondatok

Nem szokatlan jelenség, hogy az olvasott vagy hallott szövegek mondataiban félreérthető részekkel találkozunk. A nyelvtani kétértelműségekre vonatkozóan két domináns, egymással ellentétes teóriát említ a szakirodalom. Az elméletekben a központi kérdés az, hogy szeriálisan – egymástól elszigetelten –, vagy párhuzamosan – egymással együttműködve – kerülnek-e elemzésre a nyelvi feldolgozás szintjei (ROGER, 2006). A két lépcsős elméletek szerint kezdetben szintaktikai információra épül a feldolgozás, a szemantikai értelmezés csak egy nagyobb egység, frázis után kezdődik. Ezzel szemben a megszorítás alapú elméletek azt állítják, hogy a feldolgozás párhuzamos, minden információforrás azonnal hatással van a mondatok szerkezeteinek felépítésére (ROGER, 2006).

Az egyik legismertebb két lépcsős elmélet a FRAZIER (1979) által kidolgozott kerti ösvény modell, mely azt feltételezi, hogy a nyelvtani elemzés az elsődleges. Ez a nyelvtani elemzés két alapelven nyugszik: a minimális kapcsolás és késői zárás elvén. Ezek szerint a nyelvtani szabályoknak megfelelő legegyszerűbb szerkezetet minél kevesebb csomópont kialakításával hozunk létre, illetve az éppen feldolgozás alatt álló frázishoz kapcsoljuk a beérkező nyelvi egységet (PICKERING, CLIFTON, & CROCKER, 2000). Ha a nyelvi megértés közben olyan bejövő információval találkozunk, ami nem egyértelmű, a mondat újraértelmezésre van szükség. Ugyanis, ha a kezdeti értelmezésbe a mondat vagy szöveg későbbi szakasza nem illik bele, akkor a kevésbé megfelelő értelmezést felül kell írni (FERREIRA & HENDERSON, 1991). Bár a kezdeti értelmezés ellentmond a késői zárás elvének, felmerül a kérdés, hogy a magasabb lezárás iránti igényű személyekre ilyen esetekben, konkrétan kerti ösvény mondatok értelmezése közben nem jellemző-e inkább a korai zárás alkalmazása. Fontos kérdés, hogy a magasabb lezárás iránti igényű személyek esetében az információfeldolgozási motivációju-

kat befolyásoló sürgösségi és tartóssági hatás, vagy a mondatok feldolgozására általánosan kidolgozott késői zárás elve érvényesül-e.

Kutatásunkban ennek vizsgálatára tettünk kísérletet, figyelembe véve azt az általános feltételezést, miszerint az emberek, ha nem javítják ki a kezdetben helytelen nyelvtani reprezentációjukat, akkor hibás értelmezést hoznak létre, mert a végző értelmezés nem illeszkedik a teljes bejövő információsorozat nyelvtani struktúrájába (CHRISTIANSON, HOLLINGWORTH, HALLIWELL, & FERREIRA, 2001).

A fent említett kérdések és feltételezések alapján a lezárási igény és kerti ösvény mondatok feldolgozásának kapcsolatát vizsgáló kutatásunkban a következő hipotéziseket állítottuk fel:

1, A magasabb nemspecifikus lezárási igényű személyek önutemezett olvasási helyzetben hosszabb reakcióidővel dolgozzák fel a kerti ösvény mondatokat.

2, A magasabb lezárási igényűek reakcióideje magasabb a kerti ösvény mondatokban a kétértelműséget feloldó kritikus szavak feldolgozása során, ami a korai zárás feloldásának és az újraértelmezésnek lehet bizonyítéka.

3, A magasabb lezárási igényűek pontatlanabban válaszolnak a mondatok feldolgozását ellenőrző kérdésekre a korai értelmezés melletti elköteleződés miatt.

Módszerek

Résztevők

A vizsgálatban 50 egyetemista vett részt, akik önkéntesen jelentkeztek. Hólabda mintavételi eljárást alkalmaztunk. A legidősebb résztvevő 26 éves volt, a legfiatalabbak 18, az átlagéletkor 20,4 év (szórás: 1,98). Összesen 19 férfi és 31 nő vett részt kutatásunkban. Az adatfelvétel során minden személlyel a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézet Etikai Kódexének megfelelő informált beleegyezési nyilatkozatot töltöttünk ki. Az adatokat anonim kezeltük.

Vizsgálati eszközök

Az adatfelvétel során a lezárási igényt a WEBSTER és KRUGLANSKI (1994) által kidolgozott, és CSANÁDI és mtsai. (2009) által magyarra fordított Lezárási Igény Kérdőívvel, a kerti ösvény mondatok feldolgozását pedig az általunk összeállított önutemezett olvasási helyzetben mértük fel. A mondatok megértését e-prime programon létrehozott önutemezett olvasási helyzettel vizsgáltuk. A teszt-

feladat 48 mondata közül 24 kerti ösvény és 24 kontroll mondat volt. A kerti ösvény mondatokon belül három altípust különböztettünk meg a mondatokban megjelenő kétértelműség helye alapján. Minden altípusban 8 mondat szerepelt. A három altípus a következő: 1. *altípus: a tárgy birtokos szerkezet részévé válik.* Pl.: *Elolvastam a könyvem írójának az önéletrajzát.* 2. *altípus: alanyból tárgy lesz.* Pl.: *Hangosan bírálta a barátom a tanár.* A 3. *altípus: alanyból határozós vagy birtokos szerkezet lesz.* Pl.: *Határozottan érvelt János ellen az ügyvéd.* vagy *Vasárnap finom ebédet főzött nagymamám testvére.* Tehát a magyar nyelv szabad szórendje és a szavak végéről elhagyható ragok miatt számos kerti ösvény mondat jöhet létre, melyekben egy kritikus szó adja meg a végső jelentést (PLÉH, 1998).

A vizsgálat menete

Kutatásunkhoz a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézete biztosított a kísérlet felvételéhez szükséges csendes és nyugodt helyszínt. Egy kísérleti személlyel a vizsgálat kb. 20-30 percig tartott, a gyorsaságban mutatkozó egyéni különbségek függvényében. A vizsgálatról először egy rövid tájékoztatást adtunk, majd az informált beleegyezési nyilatkozatot irattuk alá. Minden feladat előtt megfelelő instrukcióval láttuk el a kísérleti személyeket. Az önütemezett olvasási helyzetben először meggyőződünk arról, hogy a résztvevők megértették a feladatot (a próba feltétel), majd hagytuk, hogy saját tempójukban haladjanak. A feladatok befejezése után a kísérleti személyek e-mail címük megadásával jelezhették, ha az eredményekről tájékoztatást kérnek.

Eredmények

Az adatok elemzését az SPSS 15.0 verziójával végeztük. Az önütemezett olvasási helyzet tesztmondatainak reakcióidejét és pontosságát is kiszámoltuk. A reakcióidő esetében minden mondat összreakcióidejének, ezen kívül a kerti ösvény mondatok kritikus szavaira adott reakcióidők mediánját is kiszámoltuk. A 24 kerti ösvény mondat reakcióidő- és pontosság adatait összességében és altípusonként is elkészítettük. A LIK esetében összesítettük a pontszámokat, a faktorok értékeit és a szociális kívánatosság skálát. Két kísérleti személy adatait kizártuk az elemzésből, mert hiányosan töltötték ki a kérdőívet. Így a mintát 48 egyetemista alkotta.

A lezárás iránti igény és mondatfeldolgozás kapcsolatát korrelációs számítással és ismételt méréses varianciaanalízissel teszteltük, ahol a függő változó a TÍPUS (kerti ösvény vs. kontrollmondatok) faktor volt, a független változó pedig a résztvevők lezárási igény összpontszáma alapján képezett CSOPORT (alacsony, közepes, magas) volt. A kísérleti személyek 1/3-a, akik a legtöbb pontot érték el, alkották a magas lezárási igényű csoportot ($n=17$), a legkevesebb pontot elérő harmad alkotta az alacsony lezárás iránti igényű csoportot ($n=17$), a középső harmadot közepes lezárás iránti igényűeknek címkéztük ($n=14$).

Az alacsony, közepes és magas lezárás iránti igényűek közel azonos sebességben dolgozzák fel a kontroll és kerti ösvény mondatokat (CSOPORT x TÍPUS interakció nem szignifikáns: $F(2,45)=1,47$, $p=0,24$), azonban a kontroll és kerti ösvény mondat feldolgozása összességében szignifikánsan különbözik egymástól (TÍPUS főhatás: $F(1,45)=26,44$, $p<0,001$). Mindhárom kísérleti csoport a kerti ösvény mondatokat dolgozta fel lassabban.

A kerti ösvény mondatok három altípusának és a kontroll mondatok összreakcióidejének mediánja sem mutat szignifikáns összefüggést az alacsony, közepes, ill. magas lezárás iránti igénnyel (TÍPUS x CSOPORT interakció: $F(6,88)=1,06$, $p=0,394$). A különböző típusokra adott reakcióidő szignifikánsan különbözik (TÍPUS főhatás: $F(3,43)=23,75$, $p<0,001$). A három különböző lezárási igényű csoport egyaránt a kerti ösvény mondatok 2. altípusát dolgozta fel a leglassabban, amely mondatokban az alanyból tárgy lesz.

A pontosság a mondatok végén megjelenő ellenőrző kérdésekre adott válaszok helyességét vizsgálja. Az ellenőrző kérdésekre adott válaszok pontossága és a különböző lezárási igényű csoportok interakciójának kapcsolata nem mutat szignifikáns összefüggést (TÍPUS x CSOPORT interakció: $F(2,45)=0,57$, $p=0,57$), ebben az esetben is csak a két különböző típusú mondat pontossága között van szignifikáns eltérés (TÍPUS főhatás: $F(1,45)=51,48$, $p<0,001$). A kontroll mondatok ellenőrző kérdéseinek megválaszolása mindhárom kísérleti csoportban pontosabb volt.

Az alacsony, közepes és magas lezárás iránti igényűek a különböző típusú kerti ösvény és kontroll mondatok kérdéseinek megválaszolásának pontosságában sem különböznek (TÍPUS x CSOPORT interakció: $F(6,88)=0,46$, $p=0,84$). A három kísérleti csoport egyaránt eltérő pontossággal válaszolta meg a különböző típusú mondatokat, és a mondatok pontossága közötti ilyen szintű eltérés szignifikánsnak mondható (TÍPUS főhatás: $F(43,3)=16,91$, $p<0,001$). A kontroll monda-

tok feldolgozása volt a legpontosabb, majd az 1, 3, és 2 altípusú kerti ösvény mondatoké.

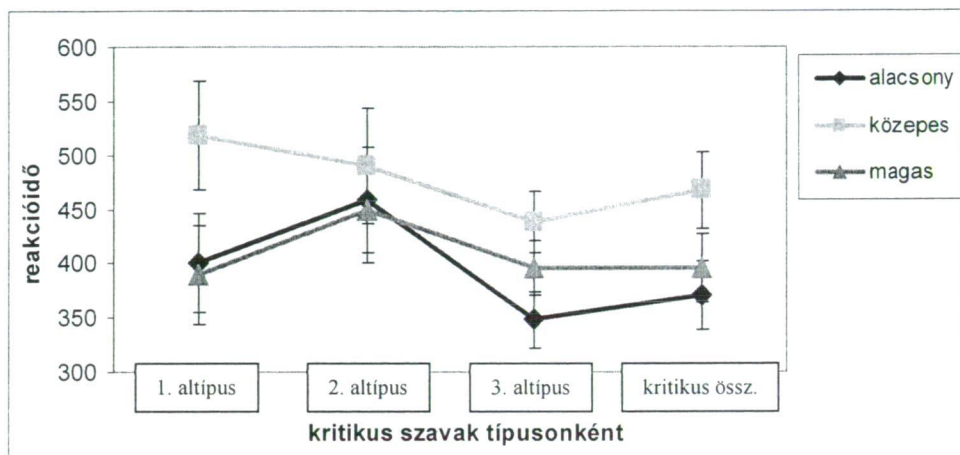
Abban az esetben, ha a 24 kerti ösvény mondatot nem alcsoportonként, hanem összességében vizsgáljuk, a LIK két faktorával együttjárást figyelhetünk meg (1. táblázat). A kerti ösvény mondatok pontossága a kérdőív Többszemponitáság alskálájával gyengén korrelál ($r=0,325$, $p<0,05$), az összreakcióidők mediánja pedig a Rend és Szervezettség alskálával mutat gyenge együttjárást ($r=0,294$, $p<0,05$). A kerti ösvény mondatok 3. altípusának pontossága, mely mondatokban az alanyból határozós vagy birtokos szerkezet lesz, a Többszemponitáság faktoral mutat gyenge korrelációt ($r=0,306$, $p<0,05$).

Reakcióidő és pontosság	LIK faktorai	Korreláció
Kerti ösvény mondatok pontossága	Többszemponitáság	0,325*
Kerti ösvény mondatok reakcióideje	Rend és szervezettség	0,294*
3. altípusú kerti ösvény mondatok pontossága	Többszemponitáság	0,306*

1. táblázat: Az önütemezett olvasási helyzet reakcióidő-, és pontosság adatai és a Lezárás Iránti Igény Kérdőív faktorai közötti összefüggés. Magyarázat: * $p<0,05$.

A kerti ösvény mondatok kritikus szavainak reakcióideje nem mutat szignifikáns eredményt a lezárási igénnyel (TÍPUS X CSOPORT interakció $F(6,88)=1,08$, $p=0,38$), ebben az esetben is csak a különböző altípusú kerti ösvény mondatok reakcióideje között találtunk szignifikáns eltérést (TÍPUS főhatás: $F(3,43)=5,06$, $p<0,004$) (1. ábra).

1. ábra: Az alacsony, közepes és magas lezárási igényűeknek a kerti ösvény mondatok kritikus szavaira adott reakcióideje (a szóródási mutató az átlag standard hibája). A kerti ösvény mondatok kritikus szavainak reakcióideje nem mutat szignifikáns eredményt a lezárási igénnyel. Magyarázat: 1. altípus: tárgyból birtokos szerkezet része lesz, 2. altípus: alanyból tárgy lesz, 3. altípus: alanyból határozós vagy birtokos szerkezet lesz.

Megvitatás

A társas interakciós kontextusokba beágyazott információfeldolgozási műveletek meghatározzák, ahogyan az emberek gondolkodnak, éreznek, cselekednek, kommunikálnak mások irányába (KRUGLANSKI, 2005). A lezárási igény a sürgősségi, illetve tartóssági hatás által a beérkező információ megragadását és befagyasztását befolyásolja (SCHULTZ, 2007). Magas lezárási mellett a korai információk alapján meghozott, határozott álláspont, valamint a döntésekben való magabiztosság jellemzi a személyeket (KRUGLANSKI & WEBSTER, 1996). A mondatfeldolgozás egyik legmeghatározóbb elmélete, a kerti ösvény modell szerint azonban a helyes nyelvi megértés során alkalmazott legfontosabb két elv a minimális kapcsolat és késői zárás (PICKERING et al., 2000), melyek a bejövő információ feldolgozása során a minél későbbi értelmezést igénylik.

A kerti ösvény és kontroll mondatok reakcióideje és pontossága minden esetben szignifikánsan különbözött, a kontroll mondatokhoz képest a kerti ösvény mondatok értelmezése lassabb és pontatlanabb volt. Ez magyarázható a mondatfeldolgozásra kidolgozott kétlépcsős modellel (FRAZIER, 1971). Tehát a kerti

ösvény mondatok esetében a nyelvi megértést nehezítő információ miatt szükségessé válik az újraértelmezés, ami a reakcióidő növekedéséhez vezethet. Az újraértelmezés elmulasztása helytelen értelmezéshez vezet, ami pedig a pontosság csökkenéséhez járulhat hozzá (FERREIRA & HENDERSON, 1991).

A lezárás iránti igény és mondatfeldolgozás vizsgálata során a kerti ösvény és kontroll mondatok egészének feldolgozási ideje nem különbözött jelentősen a magas, közepes és alacsony lezárási igényűek között. Az értelmezés gyorsaságára vonatkozó hipotézisünkkel ellentétben a magas lezárási igényű kísérleti személyek nem voltak lassabbak a kerti ösvény mondatok feldolgozásában a másik két kísérleti csoportnál. A feltételezett kezdeti jelentés megragadása miatt a reakcióidőben növekedést vártunk, ugyanis ebben az esetben az első értelmezés felbontása a helyes értelmezés érdekében többlet idővel járt volna. A mondatok megértésének pontossága sem különbözött a lezárási igény függvényében, tehát a kerti ösvény mondatok feldolgozásának pontosságát sem befolyásolta a kezdeti jelentés melletti esetleges elköteleződés. Ez különösen érdekes a reakcióidő-adatok ismeretében, mert azáltal, hogy a kerti ösvény mondatok feldolgozásában nem tapasztaltunk többletidőt, a kezdeti jelentés megragadásának feltételezése miatt pontatlanabb végső értelmezést várhattunk volna (CHRISTIANSON et al., 2001).

A kerti ösvény mondatok kritikus szavainak feldolgozási sebessége sem különbözött az eltérő lezárási igényűek között, tehát a korai jelentést ellehetetlenítő szavak értelmezésében sem tapasztalható reakcióidő-különbség. Így a reakcióidő-adatok és pontosság azonossága a magas, közepes és alacsony lezárási igényűek között arra enged következtetni, hogy a mondatfeldolgozást inkább a kerti ösvény modellben meghatározott késői zárás elve működteti.

A Lezárási Igény Kérdőív faktorai és az önütemezett olvasási helyzetben nyújtott teljesítmény között együttjárásokat találtunk. A kerti ösvény mondatok reakcióideje a Rend és Szervezettség alskálával pozitívan korrelál, ami azt jelenti, hogy minél inkább igényli egy személy a strukturált, rendezett életvitelt és kerüli a rendezetlen, homályos szituációkat, annál lassabb a kerti ösvény mondatok feldolgozásában. A kerti ösvény pontossága a Többszemponúság alskálával mutat pozitív együttjárást. Tehát egy probléma megoldása során figyelembe vett alternatív lehetőségek és szempontok számával nő a mondatok megértésének pontossága is. A minél több és szélesebb körű szempontrendszer figyelembe vétele a 3. típusú kerti ösvény mondatok értelmezésének sebességével is pozitívan korrelál. Azon mondatok feldolgozása, melyben az alanyból határozós vagy

birtokos szerkezet lesz annál tovább tart, minél nagyobb egy személy igénye a többszemponúságra. Ezen eredmények azért fontosak, mert bár a Lezárási Igény Kérdőív összpontszáma és a mondatfeldolgozás között nem találtunk szignifikáns összefüggést, a kérdőív alszkálait vizsgálva hipotézisünkkel releváns eredményeket kaptunk. Tehát a reakcióidő-adatokból a lezárási igénnyel növekvően az információk megragadása, befagyasztása vagy a korai elköteleződés megváltoztatására következtethetünk, a pontosság adatok pedig minél több lehetőség egyidejű figyelembevételét bizonyítva az el nem köteleződés lehetőségét vetik fel.

Bár KRUGLANSKI és munkatársai (1994) a kérdőív megalkotása és tesztelése során úgy találták, hogy az öt faktor megbízhatóan méri a lezárási igényt, NEUBERG, JUDICE és WEST (1997) kritikával illették ezt a megállapítást. Álláspontjuk szerint az öt alszkála nem egységesen méri a lezárási igényt, így a kérdőív többdimenziós volta feltételezhető. Ezt támaszthatják alá kutatásunk eredményei is, mivel az önütemezett olvasási helyzet nem a kérdőív összpontszámával, csupán némely alszkálával mutatott szignifikáns korrelációs együttjárást. Ezek az összefüggések új kutatási irányokat is kijelölhetnek az alszkálákkal kapcsolatban.

Kutatásunkban a mintánkra vonatkozó nem várt eredmény, hogy a közepes lezárási igényű kísérleti személyek reakcióidő-, és pontosságadatai az önütemezett olvasási helyzetre vonatkozó minden általunk vizsgált esetben egyértelműen megkülönböztethető eredményt mutattak az alacsony és magas lezárási igényű személyek adataihoz képest. A mintánk 14 közepes lezárási igényű személye egyaránt lassabban és pontatlanabban dolgozta fel kerti ösvény- és kontroll mondatokat.

A magas lezárási igényűek lassabb vagy kerti ösvény mondatfeldolgozásra vonatkozó hipotéziseink csak részben igazolódtak be, azonban a közepes lezárási igényűek pontosan azokat az eredményeket mutatják, amelyeket a magas lezárási igényű személyektől vártunk. Ez a kerti ösvény mondatfeldolgozás és a szociális megismerés kutatásában egy újabb, eddig ismeretlen kapcsolat feltárásának kezdete lehet, ugyanis a szakirodalomban a közepes lezárási igényre vonatkozó eredményeket nem találtunk, csupán az alacsony és magas lezárási igényű személyek adatait vizsgálták behatóan.

Kutatásunk eredményeinek megbízhatóbb általánosíthatósága érdekében tervezzük mintánk bővítését. Ezen kívül további vizsgálatot igényelne a Lezárási Igény Kérdőív egydimenziós vagy többdimenziós voltának felderítése. A megbízható eredmények érdekében lényeges megállapítani, hogy a kérdőív öt alszkálája egységesen a lezárási igényt méri-e vagy külön vizsgálati szempontokként is

megállják helyüket. Amennyiben az utóbbi lehetőség bebizonyosodik, érdemes lenne saját kutatási eredményeinkre alapozva a különböző faktorok és a mondatfeldolgozás összefüggésének mélyreható vizsgálata is.

Hivatkozások

- CHRISTIANSON, K., HOLLINGWORTH, A., HALLIWELL, J. F., & FERREIRA, F. (2001). Thematic roles assigned along the garden path linger. *Cognitive Psychology*, 42, 368-407.
- CSANÁDI, A., HARSÁNYI, SZ. G., & SZABÓ, É. (2009). Lezárási Igény Kérdőív – A Need for Closure Scale magyar nyelvű változatának tesztelése egyetemista mintán. *Alkalmazott Pszichológia*, 9, 55-81.
- FERREIRA, F., & HENDERSON, J. M. (1991). Recovery from misanalyses of garden-path sentences. *Journal of Memory and Language*, 30(6), 725-745.
- FISKE, S. T., & NEUBERG, S. L. (1999). A benyomásszerveződés kontinuumja a kategóriákon alapuló folyamatoktól a tulajdonságokon alapuló folyamatokig: az információ és a motiváció hatása a figyelemre és az értelmezésre. In: Hunyady Gy., Hamilton, D. L., Nguyen, L. L. A. (eds.), *A csoportok percepciója* (169-239). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KRUGLANSKI, A. W. (2005). *A zárt gondolkodás pszichológiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- KRUGLANSKI, A. W., & WEBSTER, D. M. (1996). Motivated closing of the mind: "Seizing" and "Freezing". *Psychological Review*, 103(2), 263-283.
- NEUBERG, S. L., JUDICE, T. N., & WEST, S. G. (1997). What the Need for Closure Scale measures and what it does not: toward differentiating among related epistemic motives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(6), 1396-412.
- PICKERING, M. J., CLIFTON, C., & MATTHEW, W. C. (Eds.) (2000). *Architectures and mechanisms in sentence comprehension*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROGER, P. G. (2007): Sentence Processing. In: K. Brown et al. (Eds.) (2006). *Encyclopedia of Language and Linguistic* (2nd edition). Oxford: Elsevier.
- SCHULTZ, J. M. (2007). Keep it the shame: Need for closure and the allure of homogeneous groups with impermeable boundaries. Szakdolgozat. Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park, USA.
- WEBSTER, D. M., & KRUGLANSKI, A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1049-1062.